

ЗАБЕЛЕШКЕ О БЕОГРАДУ И ЊЕГОВОЈ ОКОЛИНИ ИЗ 1768. ГОДИНЕ

Аустрија је по одредбама Београдског мира из 1739. године морала да разори своје шанчеве и чардаке с леве обале Дунава, који бејаху изграђени између 1718. и 1738. године,¹ па се иза тога у Банату деценијама осећала мања или већа несигурност, особито после 1760. године, кад је опасност од Турака осетно порасла.² Додуше, у Банату је већ од 1724. године постојала тзв. земаљска милиција, која је 1746—47. године увећана и реорганизована (Симбшенов батаљон), и која је углавном била размештена дуж Дунава на граници према Турцима, где су 1750. лета били обновљени неки чардаци.³ Осим тога, ту границу су тада чували и делови регуларних војних јединица,⁴ али је све то било недовољно. У том погледу ствари се нису много поправиле ни кад је образована Прва српска банатска регимента (1752—53), јер су њена насеља у већини била подаље од границе, тј. око Кикинде, док их се свега неколико налазило на Дунаву око Храма или Нове Паланке,⁵ па су меродавни и даље размишљали о томе како ту границу што боље да обезбеде, и то трајно. Стога је, најзад, одлучено да се у Банату формирају нови граничарски пукови према Београду, где је вазда било највише Османлија, и према Турској на србијанском сектору уопште. Тако је 1765—1773. године коначно формирана и XII немачко-банатска граничарска регимента, у чији састав уђоше сва насеља

дуж Тамиша и Дунава од Ботоша и Ченте, на западу до Гаја и Дубовца, на истоку, односно од Земуна и Београда на Дунаву до Иланце и Алибунара иза Делиблатске пешчаре, док насеља источно од Караша и с Нере уђоше у састав XIII влашко-илирског пука.⁶ А што важи за насеља с тог терена, важи углавном и за пустаре за које се тада знало и које су се тако третирали.⁷

У вези с формирањем тих пукова, године 1767—68. од стручњака је био снимљен и премерен, односно описан читав тај терен, јер су надлежне власти хтеле тачно да знају колико на њему има насеља, а колико, опет, земље уопште, односно колико те земље отпада на већ постојећа насеља, а колике би и какве површине, опет, морале да се резервишу и обезбеде за нове досељенике и нова насеља, која би се касније засновала. По себи се разуме да је тај посао обављен по наређењу највише власти из Беча, и то у току 1767—68. године, после чега је читав пописни материјал доспео у Темишвар, где је релација о којој је реч и сачињена, да би затим 31. I 1768. читав тај елаборат био послат Дворском ратном савету, у чијем архиву се (Ратни архив) и данас налази, заведен под бр. ХКР, Ехр., 1769, № 45—31, фол. 1—65. Тај елаборат се састојао, доказује текст, из два дела, тј. из самог описа и мапе која је уз њега ишла, али које сад нема, или је пак аутор овог написа није успео да пронађе.⁸

Спис се првенствено односи на шире банатско Подунавље, које је већ било или је пак имало да буде завојачено, што нас овде, иначе, не интересује, а исто тако и на некадашње ритове тзв. III, IV и V дунавског залива, који данас чине Панчевачки рит с постојећим насељима, што нас већ занима. Али, у том опису понешто је речено и о насељима с десне обале Дунава, тј. о сремском Подунављу, о Београду и о неким насељима низ Дунав до Голупца и Пореча. Забелешке о Банату су далеко исцрпније и вредније него ове друге, што је и разумљиво, али, одмах да додамо, ни ове нису без вредности, због чега се и објављују, док не забелешке о Банату, а пре свега оне о Панчевачком дистрикту, бити објављене на другом месту.⁹

Релација је у целини написана на немачком језику, али се овде издвојено даје у српском преводу, и то постојећим редоследом:

Панчевачки дистрикт

ОВЧА

Овча је прилично велика пустара, која лежи између Панчева и Јабуре, али иза реке Тамиша,¹⁰ с тим што се њено земљиште пружа све до Дунава. Пустара је испресецана мочварама и каналима, обрастим трском, јер је тај терен скоро увек под водом. Дунавска обала је обрасла слабим жбуњем и дрвећем. На постојећој карти тог краја (Нема је — С. П.)¹¹ и атара је означено не само селиште, тј. место где се село некад налазило, већ и сама кућишта, пошто се још увек доста добро виде остаци некадашњег насеља, док људи из околне веле да су се до пре неколико година могле видети и разрушене куће и сеоска црква. Они додају да су управо велике воде разјуриле становнике Овче са својих огњишта, као и оне у суседној Борчи и Црвенки.

У том атару су две стражарнице, које због водоплавног терена нису постављене на саму обалу Сибнице, већ подаље од ње. Једна од тих стражарница је озидана зграда, док другу представља колиба од трске. Прва се зове Овча, а друга Хаџилучки бо-

гази [Hacıluçski Bogasi].¹² Обадве су поседнуге људством. Тршчана стражарница се налази на Сибници, која се прелази на скели. Сваки путник који иде од Панчева ка Земуну и обратно, мора туда да прође.

Пустара Овча је још коморска и потпада директно под Темишварску администрацију. Арендира је као закупник Predien-Compagnie из Темишвара по цени од 160 фор. годишње, што иде у касу споменуте администрације. Пустара се користи углавном за испашу стоке и кобила. Но, како се иста налази између војних насеља, а лежи на Дунаву, то би најбоље било ако би се она доделила XII немачко-банатском насељеничком пуку.

БОРЧА

Пустара Борча се простире између ритских канала или бара и реке Дунава, чије је воде тако често плаве, али ретко у целини. На том терену се још налазе и јасно распознају некадашње оранице, јер је на њему било истоимено село, које није давно расељено, тако да се још примећују некадашња кућишта, која су на мапи и означена. Ту су и две кордонске куће, односно стражарнице. То су Нова и Стара Борча. Нова Борча се налази на ушћу реке Борче у Дунав, преко пута од Београда. То је зидана кућа с контумацом. А контумац се ту налази због Турака, који често „овамо“¹³ долазе петком. Друга стражарница је на самој обали реке Борче или Визеља у рејону некадашњег села, и зове се Стара Борча. Та стражарница се налази на истом месту где и окела или превоз на путу ка Црвенки и Земуну. У ствари, то је један дрвени, високи чардак, у којем се налазе и два посебна стана, један за цариника, а други за скеледију. Сама пустара је иначе у закупу Predien Compagnie из Темишвара по цени од 200 фор. годишње, а користи се као пашњак.

ЦРВЕНКА

Црвенка је доста велика, развучена пустара која се пружа уз Дунав све до оповачког терена. Име пустаре потиче од истоименог села које се на њој некад налазило,

а од кога се до сада иначе ништа више није очувало осим самог имена.¹⁴ Међутим, сад се ту налази, и то на самој обали Дунава, преко пута од Земуна, један чардак, изграђен од дрвета, и једна царинарница. Чардак се зове Црвенка, а поседнут је с војницима. Ниже њега је једна шумица, која се такође назива Црвенком. Но, читава земља је веома ниска и скоро преко целе године под водом. А и састоји се од много мочвара где не расте ништа друго осим високе трске. Ипак лети, за време ниских вода, може се ићи од чардака или стражарнице по сувом терену и пешке све до Јабукe, Опова и Панчева. Напротив, за време високих вода по читавом том терену може се без застоја путовати и возити искључиво чамцима. Иначе, пустару сад држи у закупу *Predium Compagnie* из Темишвара за своту од 60 фор. годишње.

ОСТРОВО

Острово је јако издужено а уско земљиште или острво са истоименим селом усред Дунава. Простире се од Ковина до Нове Паланке. Читаво острво је дугачко отприлике 10.000 хвати, а широко највише 1.600, код села пак 1.300, а на својој средини око 600 хвати. Атар је, према томе, велик, али је на њему мало добрих, обрадивих грунтова. Село броји 58 српских кућа, чији су се становници у целости изјаснили за војни статус. Они арендирају доста грунтова по другим банатским насељима из околине, где имају својих пријатеља, јер на самом острву има само 1.884 кј. плодне земље, док је све остало земљиште веома песковито и неплодно. Из тих разлога је веома добро што овде нису насељавани немачки војни колонисти, јер је место и иначе сасвим неподесно за граничаре немачке народности. Прво, стога, што се на острво може доћи једино преко воде, и то само при мирном времену. Осим тога, ту је Дунав, односно дунавски рукавац с турске стране веома узан, а самим тим и доста несигуран као евентуална заштита. Најзад, све што са острва долази у Банат, без разлике на личност, мора да буде подвргнуто одговарајућем санитарском прегледу и режиму, јер је ово место много више подложно болестима него банатска насеља.

На острву, осим песка, има доста и мочварног терена, зараслог у трску. Према Новој Паланци има неколико острвских салашева са доста високог дрвећа и жбуња у околини, првенствено на обали. Око самог села има и нешто винограда, али они не дају плод и вино тако доброг квалитета. Познати терен Манастириште с леве обале Дунава некад је припадало Острву. Све стражарнице на острву гледају на јужну, турску страну, и распоређене су по целом острву. То су: сеоска стражара, Велико острво, мала стража, велика стража, Говедариште, Селиште, Ливадица, Бели брег и Острво.¹⁵ Све су начињене од трске и увек поседнуте с људством, односно са сеоским граничарима. Њихов командир, иначе српски официр, станује у самом селу.

Краљевина Славонија

СУРДУК — БЕЛЕГИШ — БАНОВЦИ

Сурдук на Дунаву има скелу. Белегиш се налази на самој дунавској обали. Село Бановци и лазарет Бановци имају цркву, контумац и друге зграде, у којима турски трговци с увозном, турском робом после земунског контумаца овде по други пут проводе свој карантин од по 6 недеља, али само при повећаној опасности од заразе, док се, иначе, у нормално време контумац скраћује а кордон попушта.¹⁶

Између Бановаца и Земуна, дуж Дунава, има 14 стражарница или чардака изграђених од дрвета а поседнутих од српских граничара, који сви скупа стоје под командом земунског команданта.

ЗЕМУН

Земун је прилично и необично весело место, смештено на Дунаву а олкољено дуплим палисадама. Десно од њега на брегу, према Бановцима, има прилично добрих винограда, а међу њима и један стари, руинирани замак са шанцем, који је удањен од Београда тачно 2.000 хвати, и то од велике мошеје на Горњој тврђави. „Имао сам прилику да мерењем лично упоредим висину Калемегдана с висином брега о ко-

јем је реч,, — додаје непознати састављач текста, — „и да констатујем да је висина овог другог код замка нижа за само 1 шух и 4 цола од терена Калемегдана“.

У Земуна је увек стационарана јака војска, немачка и српска, што важи и за кавалерију и хусаре, који сви скупа стоје под командом истог пуковника и команданта. Ту је и први контумац, који је, због јаког промета, увек препун људи и робе, док земунски командант и иначе доста контактира са београдским пашом, првенствено због Турака који станују у његовом граду. Из Земуна скоро сваки дан вози по једна скела до Београда и Панчева. Од Земуна до реке Саве уопште није далеко, па се ту и тамо по том терену још и сад назире понеки шанац и редут који подсећа на борбе између Турака, с једне, и аустријске војске под командом принца Е. Савојскога, с друге стране, док на ушћу Саве у Дунав са аустријске стране нема више никаквих шанчева из тога времена, јер су исти демолирани. Место тога, ту се налазе, на одстојањима поређане, кордонске постаје или стражарнице, запоседнуте војницима. Између Београда и Земуна има два мала острва, што у целини припадају Аустрији, док јој треће, Велико острво припада само једном половином, али се догађа да турски грађани и ту залазе ради дрварења, што се иначе, сасвим ретко пријављује вишим властима. Дунав је између Београда и Земуна на доста места дубок 3 хвата, 3 стопе и 6 цоли.

Краљевина Србија

БЕОГРАД

Београд је врло велик и простран град са тврђавом на ушћу Саве у Дунав. Он се дели на три дела, тј. на горњу тврђаву, на водени град и на „остало“ или на српски град [Raizen Stadt]. Ко је овај град видео знатно раније, сад једва да би га препознао, јер су у међувремену његове најлепше зграде претворене у мале и лоше турске учерице, познате као Saluppen.¹⁷ Истина, горњи град са воденим или доњим градом још увек доста добро изгледа, али су зидане тврђаве на много места веома оштећене, јер их Турци уопште нису ни обнавља-

ли ни поправљали. На горњем граду се још може видети некадашња фрањевачка црква с јавним часовником, јединим у Београду који откуцава време, док у доњем граду још увек постоји некадашњи провијант-магазин.

Иначе, овде се претпоставља да у граду сада има 22 џамије. Персонал највише управе чине: паша, јаничар-ага и дефердар, који имају сву власт. На висини испред Београда још се виде линије и шанчеви принца Евгенија, који су већ на више места оштећени и просечени. Код Београда Дунав сад није тако широк, али његова дубина износи 6 хвата и 5 стопа.

ВИШЊИЦА

Вишњица је турско насеље на обали Дунава, на пола пута између Земуна и Панчева, у коме живи само један Турчин, док су сви остали становници села Срби. Испод тог села, на Дунаву, постоје две воденице.

ВЕЛИКО СЕЛО

Велико Село се налази визави од Панчева, и то на самој дунавској обали. Између тог села и панчевачког форконтумаца има четири острва, која припадају Аустрији, али се ипак не може спречити то да турски поданици на њима секу огрев за себе.

Прво острво се зове Jaskovaer Insel (Јаковљево острво?), а лежи испред наше кордонске постаје Овча. Друго острво се зове Воденичарка [Wodenizarka], а налази се на ушћу Тамиша у Дунав. Треће је Szarliner, мало острво, а четврто, опет, велико Szaglinaer Insel, на чијем се спољном шпицу налази аустријски чардак с кордонском постајом. Дунав је између речених острва дубок 4 хвата и 4 стопе.

ВИНЧА

Винча је село на самој обали Дунава, који је овде нешто ужи, али зато његова дубина ту износи 12 хвата и 6 стопа.¹⁸

РИТОПЕК

Ритопек је мало турско село које се простира преко двеју осредњих хумки поред Дунава, који је овде дубок 6 хвати и 1 стопу. Између Ритопека и Гроцке на планини је један турски чардак, односно стражарница, одакле се може добро посматрати читава околина подунавског Баната.

ГРОЦКА

Гроцка је овде још увек веома добро позната због оне кобне битке која се некад ту збила између Турака и Аустријанаца. Само насеље је веома лоше саграђено, али има велику цамију и врло добре винограде. Дунав је ту широк скоро 700 хвати, а дубок 5 хвати и 1 стопу. Гроцанско острво припада Аустрији, али је оно сасвим близу Гроцке, па га њени становници веома често и користе.

СМЕДЕРЕВО

Смедерево је прилично велико турско место, а на Дунаву има једну вишеугаону тврђаву, изграђену од тесаног [квадратног] камена у форми троугла, а окружену дво-струким зидовима и кулама. Тврђава је још у доста добром стању, а налази се „с леве стране на једном углу, и то на ушћу Језаве у Дунав“. Смедерево, иначе, има нада-леко чувене, добре винограде. Смедеревско острво припада Аустрији, али тамо често залазе само Смедеревци и секу дрво. Дунав је између тог острва и Смедерева дубок 4 хвата и 3 стопе.

КУЛИЧ

Кулич је стара тврђава са замком [Schloss],¹⁰ изграђена у облику углавном правилног шестоугаоника, у којем, међутим, сад нема никог. Кулич се налази испод ушћа Мораве у Дунав, који је овде дубок 4 хвата и 4 стопе.

ДУБРАВИЦА

Дубравица [Dobriza] је турско село зави од горњег шпица острва Велико остр-

во на србијанској страни, где је Дунав дубок 5 хвати и 2 стопе.

ПЕТКА

Петка [Voidka] је мало турско село које се налази тачно на рукавцу Дунава који дели острво Велико острво од Србије. Дубина тог рукавца износи 4 хвата и 1 стопу.

КЛЕПЕЧКА

Клепечка је турско село које лежи на једном полуострву.

Низводно у том крају Дунав формира више мањих острва, која су обрасла жбуњем и дрвећем. Између тих острва и острва Острво, Дунав је дубок 3 хвата, 1 стопу и 2 цола.

РАМ

Рам је добро утврђена турска градина, односно тврђава [Schloss], која се налази супротно од Нове Паланке у Банату и новопаланачког острва у Дунаву, а смештена је на самој дунавској обали, на једној стеновитој висини. Испод градине се налази и једно малено село истога имена, које је с више страна опкољено невеликим брдима.

Низводно од Рама има више мањих дунавских острва, која формално припадају Аустрији, али која иначе користе турски поданици.

SADONÿ — НОВИ ГАЈ

Sadonÿ је турско село на Дунаву ниже Рама. Налази се на уздигнутој србијанској обали преко пута од прилично великог дунавског острва Kÿsholowa (Кисељево?), које, иначе, у целини припада Турцима, а који опет ту тек недавно засноваше малено село Нови Гај. Између тог острва и банатске обале дубина Дунава износи 6 хвати и 3 стопе.

ВЕЛИКО ГРАДИШТЕ

Турско Градиште [Gradisca] је једно велико, од јаничара поседнуто насеље, где

има и један мањи земљани шанац, али порушен. Градиште лежи на самој дунавској обали преко пута од Сушке, и то на ушћу Пека у Дунав. У месту има велика цамија. Дунав је ту широк више од 500 хвати, а дубок 6 хвати и 3 стопе.

ПОЖЕЖЕНА

Село Пожежена лежи на самом Дунаву, преко пута од банатске Пожежене. Прилично је велико, али веома раштркано насеље у којем станују искључиво „Грци“, док Турака уопште нема. Ту је Дунав широк отприлике 250 хвати, а дубок 17 хвати и 5 стопа.

БАРИЧ

Барич [Bastitz] је малено село, које лежи недалеко од дунавске обале преко пута од острва Молдаве, а има свега 5 или 6 кућа. Дунав је између Барича и Молдаве дубок 18 хвати и 2 стопе, а широк 350 хвати.

РАДОШЕВАЦ

Радосевац [Radascetz] је турско село, које се простире између неколиких мањих узвишења и једне мале воде. Дунав је између овог места и села Барича, с једне, и великог острва Молдаве, с друге стране, дубок 9 хвати, 3 стопе и 1 цол.

ГОЛУБАЦ

Нови Голубац је прилично велико турско место које лежи на самом Дунаву, с оне стране острва Молдаве, у подножју планине, док испред њега у Дунаву леже два мала речна острва. Ниже одавде и острва Молдаве је позната стена Бабакај, која се налази у Дунаву, док око ње има више малих острва, обраслих жбуњем.

Нешто ниже од Новог Голупца с турске стране су остаци и развалине некадашње тврђаве Голубац, која се уздиже на једном брду изнад самог Дунава, који се ту нагло сужава. Између планине Алибег на банат-

ској страни и турске обале Дунав је широк само 150, а дубок 12 хвати, 3 стопе и 2 цола. Горе у брдима околу има дивокоза. Ту су и пет добро познатих јама, 3 на србијанској, а 2 на банатској страни, из којих излази чувена голубачка мушица. Према уверавању људи из тог краја, те мушице су веома ситне, али необично агресивне и опасне. Обично излећу по три пута годишње, и веома су штетне, док неко од њих рече да стока, а пре свега говеда и коњи, од уједа те мушице мора да угине ако претходно није намазана одређеним превентивним, односно лековитим средствима.

ДОБРА

А даље, ниже, одатле, између планине Алибег у Банату и србијанског села Добра, Дунав је сад узак сад широк, док му дубина на најширем месту износи 4 хвата, 2 стопе и 6 цоли. Село Добра лежи на самој обали, и то на ушћу речице Добрице у Дунав, а има позади себе једну „непријатну“ долину. Између Дobre и банатске обале Дунав је широк 340 хвати, а дубок 5 хвати и 1 стопу.

ПОРЕЧ

Ниже одатле визави од Свињице је острво Пореч на којем се налази и велико насеље истог имена. Село са острвом припада Турској. „Ипак на острву има једна кућа која припада нама, па је и мировним уговором било прецизирано да два наша поданика увек тамо буду, али није тако учињено“(?).

*

Сви ти подаци готово у целини врло су прегледни и јасни, па, према томе, и сасвим употребљиви, тако да им није потребан никакав посебан коментар. Међутим, пошто се у спису, с једне стране, спомињу и потпуно неважне ствари, као што је, рецимо, дубина Дунава која никад није била иста а, с друге, опет, сасвим олако прелазе и преко далеко важнијих ствари, као што су, на пример, изглед и величина на-

сеља, што би нас и те како интересовало, јер се аутор задовољава једино њиховим споменима, квалификујући их лаконски све као „турска насеља“, то се онда, с тим у вези, овде додаје једино то да су та на-

сеља, како изгледа, сва одреда била искључиво српска, изузев, наравно, Београда, Гроцке, Смедерева и Вел. Градишта, где је било и Турака, што не треба губити из вида.

НАПОМЕНЕ

¹ Felix Milleker, *Geschichte des Banater Teiles des Unteren-Donau Gebietes*, Бела Црква, 1929, 10; Велимир Маринковић, *Борча*, Београд, 1975, 8.

² Милекер, н. д., 11.

³ Исто.

⁴ Magyar orszagos levéltár Budapest, E. 303, cs. 8, 1—b, f. 20—21, 59.

⁵ Војводина II, Н. Сад, 1941, 301.

⁶ Др Душан Ј. Поповић, *Срби у Војводини*, Нови Сад, 1959, II, 136—139.

⁷ Milleker, *Die Besiedelung der Banater Militärgrenze*, Бела Црква, 1926, 9.

⁸ Сем ако то није она карта чији део је објавио В. Маринковић у поменутом делу на стр. 10, која се, иначе, готово и не види.

⁹ То у делу „Панчевачки дистрикт 1717—1773. године“, које ће, надамо се, бити штампано 1981. године у издању новосадског Историјског института. Изузетак чине забелешке о пустарама Овча, Борча и Црвенка, које су тада биле у саставу дистрикта, али које данас представљају делове ширег подручја града Београда, а исто тако и о селу Острову, које је, додуше, некад припадало дистрикту, али је данас у саставу општине пожаревачке, па се све то овде објављује.

¹⁰ То јест, гледано из Баната, иза Тамиша.

¹¹ Та карта се помиње на више места, али је ми овде више нећемо спомињати.

¹² Речи и знакови у угластим заградама су преузети из оригинала, док су оне у полукружним заградама овде додате.

¹³ Наводници су овде додати, и то на више места. тј. код појединих карактеристичних израза или реченица.

¹⁴ Црвенка је 1688/89. године имала 30 домаћинства (Пецињачки, Покришко-поморишка и бачко-банатска насеља уочи Велике сеобе Срба (1688/89), Историјски гласник, Београд, св. 1—2/1977, 150).

¹⁵ Великим почетним словима су исписане само оне стражарнице, које су се тако називале по својим локалитетима, који и данас представљају засебне потесе села о којем је реч.

¹⁶ Ваља ипак приметити да село Бановци и контумац с лазаретом Бановци нису исто. Село Бановци су, у ствари, данашњи Ст. Бановци, док су се контумац и лазарет налазили на месту данашњих Нових Бановаца.

¹⁷ Мисли се очигледно на заиста лепе зграде и улице које Аустријанци ту бејаху саградили 1718—1738. године, а које су Турци касније, познато је, све до темеља порушили, и место свега тога саградили кућерке и далеко ложије зграде по свом укусу.

¹⁸ Тако велика дубина не изгледа нимало вероватна, ни овде ни другде на појединим местима, али ето, тако нише, па то нећемо више коментарисати.

¹⁹ У ствари, пише само Schloss, дакле — замак или дворца, али је већ познато да је то била првенствено тврђава, а мање дворца, што је све скупа давно већ пре тога било опустело и демолирано.

NOTES ON BELGRADE AND ITS SURROUNDINGS FROM 1768

Sreta Pecinjački

In the period from 1765 to 1773 Austria was forming Banat regiments of frontiersmen (graničari) at the frontier towards Turkey and in this connection, by an order from Vienna, at

the end of 1767 and the beginning of 1768 this whole territory was measured and described. The whole report, which has survived to these days, refers to broader Danubian Banat in which

the population was already or had to be recruited, a detail which is not of interest for this paper but it also deals with today's Pančevački Rit, a piece of information in which we are interested here. The report also mentioned something about the settlements and the way of life of the population living at the right bank of the Danube, i. e. Danubian Srem, Belgrade and some settlements in Serbia proper situated downstream the Danube from Golubac to Poreč. It is the matter of course that the notes on Banat are much more detailed and valuable, but we should add that neither the latter are to be neglected — for this reason they have been mentioned here — while the data on Banat, foremost those on Pančevo district, will be published elsewhere. The whole account has been written in German, while parts of it cited here are in Serbian translation.

Among the places included in the Pančevo district have been described the barren tracts of Ovča and Borča, whose settlements disappeared around 1750 and the barren area of Crvenka,

whose settlement already disappeared at the beginning of the 18th century, and among the villages that of Ostrovo, which was and still is situated on the river island called Veliko Ostrvo at Požarevac. The other notes refer to the Srem settlements: Surduk, Belegiš and Banovci, but they are written in laconic phrases, as well as to the town of Zemun, whose description is more detailed and valuable. Mentioning the Kingdom of Serbia, as named by the author in his report, he spoke first of Belgrade, but only briefly, while the other data refer to the settlements of Danubian Serbia proper, i. e. Višnjica, Veliko Selo, Vinča, Ritopek, Grocka, Smederevo, Kulič, Dubravica, Petka, Klepečka, Ram, Novi Gaj, Veliko Gradište, Požežena, Barič, Radoševac, Golubac, Dobra and Poreč. These notes are generally quite short and only some of them are slightly more complete. In spite of this their value is obvious at least for the history of these settlements which will have to be written or amended one day.